

Карпенко Роман Валерійович
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

До проблем запобігання злочинності в різні часи була прикута увага таких науковців, як Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, С. М. Іншаков, Я. Ю. Кондратьєв, та інших. Досить важливим питанням, яке не полишає уваги кримінологів, є термінологічне визначення діяльності, націленої на протидію злочинності. Найбільш часто на сторінках наукової літератури для позначення вказаної діяльності використовують терміни «профілактика», «попередження» і «запобігання», що свідчить про відсутність єдиної позиції науковців щодо загального поняття діяльності, спрямованої на протидію злочинності.

Досліджуючи сімейно-побутову злочинність, під її попередженням Б. М. Головкін розуміє діяльність держави, суспільства й окремих громадян щодо випередження, обмеження й усунення негативних явищ і процесів, що продукують та відтворюють цей вид злочинності, а також недопущення вчинення даного виду злочинів на різних стадіях злочинних проявів [1, с. 151].

О. М. Джужа і Я. Ю. Кондратьєв ототожнюють поняття «профілактика» та «попередження» і розуміють під ними особливий вид соціального управління, який покликаний забезпечити безпеку правоохоронюваних цінностей і полягає в розробленні та здійсненні спеціальних заходів щодо виявлення й усунення детермінант злочинності, а також справляння запобіжного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки [2, с. 140].

На нашу думку, в даному визначенні автори змішують широке та вузьке розуміння профілактичної діяльності, оскільки не можливо поєднувати «соціальне управління» і «запобіжний вплив на осіб, схильних до протиправної поведінки»: ці два види діяльності не збігаються й реалізуються різними суб'єктами на різних рівнях. А. П. Закалюк схиляється до терміна «запобігання» злочинності і тлумачить його як «різновид суспільної соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягає у перешкоджанні дії детермінантів злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливістю – усунення їхньої дії» [3, с. 324]. Цілком очевидно, що Детермінанти злочинності, котрі є об'єктами профілактичного впливу, – це різноманітні процеси суспільного буття: економічні, політичні, соціальні та інші, а також процеси людської діяльності та свідомості.

Тому діяльність суб'єктів з обмеження, нейтралізації та усунення дії детермінантів злочинності потребують застосування профілактичних та безпосередньо запобіжних заходів у комплексі, системно. Це підтверджується й висловом С. М. Іншакова, на думку якого «системний вплив на злочинність – склад-

ний процес, у ході якого суб'єкт (система суб'єктів) за допомогою реалізації системи заходів (способів впливу) здійснює вплив на розвиток кримінального феномена» [3, с. 5].

В. В. Голіна вважає, що інтегративна система організованої протидії злочинності, котра об'єднує різні запобіжні заходи, здійснюється на трьох рівнях: загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному [4, с. 84]:

– на загальносоціальному рівні запобігання злочинності здійснюється різними органами державної влади й управління, а також громадськими організаціями та громадами, до безпосередніх функцій яких не належить боротьба зі злочинністю. Профілактичний вплив здійснюється шляхом розроблення та реалізації різноманітних економічних та соціальних проектів і програм, які також опосередковано сприяють втіленню спеціально-кримінологічних запобіжних заходів;

– спеціально-кримінологічне запобігання злочинності здійснюється конкретними державними органами, для яких боротьба зі злочинністю, захист прав громадян є професійним обов'язком. У процесі своєї професійної діяльності спеціальні суб'єкти здійснюють вплив на криміногенні фактори, а також встановлюють причини та умови вчинення злочинів та вживають заходів щодо їх усунення;

– на індивідуальному рівні запобігання полягає у цілеспрямованих заходах щодо конкретної особи (групи осіб), схильної до вчинення злочину, причин та умов, що детермінують поведінку цієї особи.

Важливою є позиція науковців, котрі виділяють рівні протидії злочинності стосовно групового суб'єкта діяльності: перший – діяльність на рівні великих соціальних груп, другий – на рівні малих соціальних груп, третій – на рівні окремої особи [5, с. 166].

Д. А. Шестаков вважає, що вплив на особу, котра схильна до вчинення злочину, є більш ефективним, якщо його здійснювати саме на груповому рівні [6, с. 240], тобто на рівні малої соціальної групи – сім'ї, трудового або навчального колективу. Щодо суб'єктів, котрі здійснюють запобігання злочинності, то ними є державні органи, громадські організації, соціальні групи, посадові особи та громадяни, які цілеспрямовано здійснюють розроблення та реалізацію заходів із запобігання злочинності, у зв'язку з чим мають права, обов'язки та відповідальність за виконання покладених на них завдань [4, с. 93].

Розроблення та прийняття законів, різноманітних національних програм, удосконалення наявної законодавчої бази, на основі якої відбувається регулювання суспільних відносин в усіх суспільних інститутах, відображає правові заходи загальносоціальної профілактики, які потім реалізуються в заходах соціально-економічного характеру. Тому ми вважаємо, що і правові, і соціально-економічні заходи, їх розроблення та реалізацію доцільно розглядати разом.

Суттєве превентивне значення для зменшення кількості злочинів мають заходи соціально-економічного характеру. Підвищення матеріального забезпечення та матеріальна підтримка соціально незахищених верств населення (неповнолітніх; пенсіонерів; інвалідів; жінок, котрі доглядають за дітьми) сприяє формуванню їхньої самостійності й незалежності, що відбивається і на їхній поведінці у повсякденному житті та сприяє зниженню рівня віктимності. До того ж матеріальна забезпеченість і соціальна захищеність мають сприяти зни-

женню не лише корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, а й насильницьких, особливо тих, які вчинюються з використанням певного стану залежності жертви від злочинця. Відчуття фінансової та соціальної захищеності суб'єктами будь-яких взаємин сприяє зниженню такого стану особи, який є основною умовою вчинення цієї категорії злочинів.

1. Головкін Б. М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчинюються у сімейно-побутовій сфері / Б. М. Головкін. – Харків : ППВ Нове слово, 2015. – 251 с.

2. Курс кримінології: Загальна частина : підручник : у 2-х кн. / [О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужи. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 352 с.

3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3-х кн. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2013. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

4. Курс лекцій по кримінологии : учебное пособие / под ред. проф. И. Н. Даньшина (Общая часть) и проф. В. В. Голины (Особенная часть). – Х. : Одиссей, 2011. – 280 с.

5. Кримінологія / под ред. проф. Н.Ф. Кузнецовой, проф. Г.М. Миньковского. – М.: БЕК, 2013. – 556 с.

6. Шестаков Д. А. Семейная кримінологія: Кримінофамілістика / Д. А. Шестаков. – 2-е изд. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2012. – 389 с.

Каторкін Роман Анатолійович
ад'юнкт кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОСВІД КРАЇН СНД ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ НА СТРОКОВУ ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ, ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ЗА ПРИЗОВОМ ОСІБ ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ

В Україні діяння у вигляді ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу визнане злочинним статтею 335 Кримінального кодексу (далі – КК) України. Диспозиція статті дублює її назву, а санкція передбачає покарання у вигляді обмеження волі на строк до трьох років[1].

Загальновідомо, що одним із способів побудови ефективного та максимально справедливого законодавства є використання правового досвіду інших держав (з подальшим аналізом, модернізацією та, можливо, впровадженням).

Призови на строкову військову службу, військову службу осіб офіцерського складу як спосіб комплектування армії існує далеко не у всіх країнах світу. Однак, дана модель комплектування притаманна більшості країн пострадянського простору. Більше того, деякі з цих країн мають схожі з нашою державою проблеми.

Таким чином, з огляду на вищезазначене, вважається доцільним розглянути та проаналізувати кримінальне законодавство у сфері заборони ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб